

Viatges de Gulliver - Jonathan Swift

De molts llibres es diu, a vegades de manera forçada, que admeten diferents nivells de lectura. En el cas d'*Els viatges de Gulliver*, però, hi són de debò. El primer nivell seria el del llibre d'aventures. El segon, el retrat àcid d'un col·lectiu que no és ben bé tota la humanitat, però que és més que Anglaterra, ja que el podríem equiparar a Occident. El tercer nivell inclouria les referències a un temps i un país, tot de picades d'ullet que s'han anat esvaint amb els anys i les traduccions. Aquest darrer nivell incorporaria les paròdies d'estils, que potser només reconeixem si ens ho indica una nota a peu de pàgina.

Certament, les aventures del llibre són les pròpies del segle XVIII, que per alguna cosa el coneixem com a segle de la Il·lustració, o de la Raó. En altres paraules, la voluntat de Jonathan Swift (1667-1745) no sembla tant fer-nos patir amb les peripècies de Gulliver com fer-nos reflexionar sobre nosaltres mateixos. Tots aquests viatges tenen la mateixa estructura: Gulliver s'embarca, deixa el vaixell (per naufragi, per motí, per atac dels pirates), va a parar a una terra desconeguda on entra en contacte amb el que, des del punt de vista antropològic, anomenaríem l'Altre. Les comparacions, llavors, són inevitables (ni que siguin implícites, o fins negades retòricament per l'autor), de manera que el lector adquireix una perspectiva nova per jutjar la seva societat, l'estructura de poder, els costums o les relacions entre classes.

El primer viatge condueix Gulliver a Liliput, on ell és un gegant. Els liliputencs no coneixen els rellotges: quan troben el seu, sorollós i mòbil, "conjecturen que es tracta o bé d'un animal desconegut, o bé del déu que ell adora".

Relativisme

El segon viatge el mena a Brobdingnag, on ell és un nan, circumstància que ens introdueix en el relativisme, ja que ara ell percep els altres de la manera com ell era vist a Liliput. Les sensacions que li produeixen els gegants són por i fàstic, si bé amb el temps s'hi acaba acostumant, ja que són bona gent. Té problemes sobretot amb animals que per la mida esdevenen perillosos: mosques, vespes, polls, una mona... Quan Gulliver explica la història del seu país, el seu interlocutor brobdingnaguès queda esbalaït i declara que és "tan sols una pila de conspiracions, rebel·lions, assassinats, massacres, revolucions, desterraments i els pitjors efectes que podien

produir l'avarícia, el partidisme, la hipocresia, la perfídia, la crueltat, la ira, la follia, l'odi, l'enveja, la luxúria, la malícia i l'ambició.”

Els dos primers viatges formen un díptic. On anirà a parar ara Gulliver? Doncs a Laputa (en traduccions més pietoses, Lupata). Ara la diferència no és corporal, sinó mental, ja que els nadius practiquen l'abstracció fins al punt que necessiten “tustadors” professionals que els treguin dels seus pensaments a base de petits cops. Concentrats en si mateixos, els habitants de Laputa no senten cap curiositat pel món que els envolta, ni tampoc pel de Gulliver.

La quarta destinació és Balnibarbi, on es ret culte a la novetat. L'objectiu és experimentar, ni que sigui sense objecte. Així, un investigador pretén impedir, a través de la combinació de gomes, minerals i plantes, el creixement de la llana en dos xais. Un altre ha inventat una màquina que escriu de manera automàtica; el fet que els textos no tinguin cap ni peus no sembla preocupar-lo.

A aquestes altures de llibre, el lector ja s'ha adonat que està llegint un assaig en forma de ficció sobre la societat del seu temps, que en part és el nostre. En alguns països dels que visita Gulliver s'exageren els nostres costums, en altres se'n descriuen d'oposats als nostres o se n'expliquen de nostrats com si fossin extravagants. S'intueix l'objectiu de fer-nos adonar que el nostre món no és l'únic possible, ni tan sols el millor. El llibre està construït en forma de crescendo, de manera que l'objectiu de l'autor es va desvelant a mesura que avancem, ja sigui en forma d'ironia o de sarcasme.

El cinquè viatge, a Glubbdubdrib, recorda l'onzè cant de l'Odissea, en què el protagonista visita el regne dels morts. Igual com Homer, Swift aprofita el recurs per comparar el que ens pensem que va succeir amb el que va succeir de debò, narrat pels mateixos protagonistes (Alexandre, Hanníbal). La conclusió que se n'extreu és que hem malgastat el llegat que ells ens van deixar. En altres paraules, hem degenerat. El viatger compara el senat de Roma amb un parlament modern: “El primer semblava una assemblea d'herois i semidéus; l'altre, una colla de firaires, escurabosses, bandolers i pinxos.”

Al país dels yahoos

A Luggnagg, on una part de la població envelleix però no mor, Swift introdueix alguns drames de la tercera edat que ara coneixem amb detall. L'últim viatge, que amb els dos primers és el que ocupa més pàgines, el porta al país dels houyhnhnms.

És, certament, el colofó del llibre, ja que en aquest país els homes, coneguts com a yahoos, són unes bèsties irracionals, i la civilització es troba en mans dels cavalls, els houyhnhnms. Aquí el que sent Gulliver per la humanitat arriba a la pura repulsió. Els houyhnhnms, per contra, viuen de manera modèlica. Ni tan sols disposen de paraules per expressar conceptes com la guerra, el càstig o la mentida. Novament, quan el viatger descriu la seva pròpia societat, ho fa en termes amargs: “Un cos malalt i feble, un rostre magre i un color pàl·lid són els autèntics indicis de sang noble, i una aparença robusta i sana és tan ignominiosa en un home de categoria, que la gent conclou que el seu autèntic pare deu haver estat un mosso d’estable o un cotxer. Les imperfeccions de la seva ment són paral·leles a les del seu cos, i constitueixen una barreja de malenconia, estupidesa, ignorància, caprici, sensualitat i orgull.” Arribat en aquest punt, l’epifania és completa: Gulliver s’estimaria més quedar-se en aquest país que no pas tornar a Anglaterra, però els houyhnhnms el fan fora. El retorn serà dur, ja que tardarà molt temps a adaptar-se.

D’origen humil, Jonathan Swift va néixer a Dublín i va morir a la mateixa ciutat després d’haver viscut a Anglaterra i de ser nomenat sacerdot anglicà. Per molts nens, *Els viatges de Gulliver* han estat la iniciació a la crítica social, ja que és el llibre que ens ha ensenyat a veure’ns des de fora, o sigui, sense indulgència. Ja al segle XIX, Thackeray considerava Jonathan Swift l’escriptor més gran i més ombrívol. Segons Harold Bloom, és “el satirista més salvatge i impietós de la història de la literatura occidental”, tot i que, segons ell, *Els viatges de Gulliver* és un dels pitjors llibres que va escriure. Sens dubte resulta encara més càustic *Una humil proposta* (Ensiola, 2014), en què suggereix, per pal·liar la superpoblació d’Irlanda, convertir els nens pobres en aliment.

Publicat per primera vegada el 1726, *Els viatges de Gulliver* ha estat llegit de diferent manera al llarg dels anys. Avui dia, el protagonista ens pot semblar fred, desproveït d’afecte i d’imaginació. Més ben dit, la seva imaginació és només pràctica, com la del protagonista de *Robinson Crusoe*, aparegut pocs anys abans (en tots dos llibres, el tracte amb l’altre sexe mostra que el romanticisme encara no havia arribat). En consonància, la prosa de Swift és senzilla i directa, desproveïda d’afectació.

La primera traducció dels *Viatges de Gulliver* la devem a Josep Farran i Mayoral i va ser publicada per Selecta el 1954, si bé no incloïa el viatge a Laputa, que no es va poder llegir en català fins al 1990, quan Ferran Toutain el va traduir per al *Diari de Barcelona*. El 2005, Curbet va publicar la traducció completa a càrrec de

Francese Francisco-Busquets, al nostre entendre menys elegant que la de Victòria
Gual i Godó.